

Domnívám se, že v zásadě je možný trojí přístup ke zkoumání toho, co samo sebe nazvalo "sametovou (něžnou) revolucí". Značný a stále rostoucí počet autorů věnuje pozornost komparativní analýze pádu komunistických režimů ve středovýchodní Evropě roku 1989. Největší předností komparací, které nebývají založené na archivním bádání, je široký záběr mapující celý politický terén někdejší "jiné Evropy". Cena kvalitních studií - většinou politologické proveniencí - spočívá v neotřelých postřezích, v odhalování zajímavých analogií, totožností i rozdílů. Inspirativní i provokativní teze podněcují diskusi, vybízejí k souhlasné i nesouhlasné reakci. Vnášejí do ní novou terminologii, metodické inovace a interpretační hypotézy, které okysličují bádání založené výhradně na archivních pramenech.¹ Zatímco komparativní analýza vychází z horizontální perspektivy, historické bilancování je založeno na perspektivě vertikální. Krouží kolem podstatných otázek souvisejících tak či onak se zlomovými body česko-slovenských dějin: ... 1918 - 1938 - 1939 - 1945 - 1948 - 1968 - 1989 - 1992 ... Meditace o "smyslu českých dějin" mají u nás silnou tradici, v současnosti však nemnoho osobností vládnoucích pronikavou silou vhledu do podstaty minulých dějů. Nejde totiž o nic menšího než osvětlit naši přítomnost v souvislostech běžnému vhledu skrytých; vyložit, jak se utvářela naše soudobá situace - kde jsme, jací jsme a proč takoví jsme. Je nutné proměřit hlubinu dějin (s nevyhnutelným rizikem subjektivity pohledu) a podílet se tím na vytváření další perspektivy. Bilancování je v jistém smyslu nejvyšším stupněm historické interpretace; jeho žánrem bývá pronikavý esej na pomezí oborů, oprostěný od detailů, soustředěný na podstaty.